

Verdens første skisporplog?

Mye tyder på at det var på Beitostølen første utprøving foregikk med utstyr til å lage skispor med. Dette var tidlig på 1960-tallet, og initiativtaker var blinde Erling Stordahl. Hjelperne var Sebu-brødrene, som i 1954 hadde startet et lite verksted i Rogne i Øystre Slidre, litt nærmere Fagernes.

Dette bekreftes av TV-programmet «Dette er ditt liv», med Harald Tusberg som programleder. Der forteller Erling Stordahl og Håkon Brusveen: «Vi laget den første plogen, et lite verksted nede i Øystre Slidre laget den».

Bakgrunnen for det hele er følgende: Erling var veldig glad i å gå på ski, selv om han var blind. På en skitur nær hjemmet Bamseli på Beitostølen «dumpet» han tilfeldigvis oppi et weaselspor etter Forsvaret som hadde øvelse i området. Han opplevde at sporet var såpass dypt at det var lett å følge, og han kunne bevege seg langt friere og tryggere enn ellers. Erling, som i mange år hadde syslet med tanker om å arrangere en eller annen skiaktivitet for blinde, fikk nå vann på mølla. Dette måtte andre også få oppleve!

1961 - 1963

I flere år hadde Erling prøvd å få Håkon Brusveen til å være instruktør på et skikurs, og i 1961 sa endelig Brusveen ja. Da bestemte Erling seg for å holde verdens første skikurs for blinde i mars 1962. Allerede vinteren før skikurset inviterte han Oddvar og Gudbrand Sebu, som han visste hadde et verksted, opp for å se på mulighetene for å lage utstyr til å lage skispor med. Erling kjente brødrene fordi de kjørte drosje i helgene, og ofte hadde turer til spillejobber med Stordahl, Engerdahl og Saus.

Sebu-karene snekret først ei stor og tung slodd, ei treramme av 4"x 4"-materialer, med drag på. Denne ble hengt etter en selvbygd weasel med V8 motor. Tanken var å lage en jevn, fin skitrasé som var fin for blinde.

De kjørte opp ei rundløype på 5 kilometer ved Bamseli, og etter slodding ble det så kjørt med weasel for å sette et styrespor for skiene.

Før det neste skikurset, i 1963, hadde Sebu laget den første varianten av en forbedret sporplog. Allerede da var sporplogen dobbelt, slik at den synshemmede og ledsageren kunne gå ved siden av hverandre, begge i gode spor

1964

Da det ble bestemt at det første Ridderrennet, 12. april 1964, skulle gå fra Ungdomsherberget og ned til Beitostølen, måtte det kraftigere prepareringsutstyr til.

Oddvar Sebu konstruerte da en skisporplog av jern som han trakk med beltebilen Bombardier Muskeg. Denne hadde 80 cm brede belter og var kraftig og stødig, men plogen ble for lett for snøskavler og ujevnheter, tyngre utstyr måtte til. Sebu samlet inn gamle hesteharver fra gårdene rundt i Øystre Slidre. Hesteharven var en type «labbeharv» av jern, med 17 jerntinder på, hver cirka 20 centimeter lange. Sebu sveiset to slike harver fast på ei jernramme som ble hengt bak beltebilen (dette var forløperen til fresen bak på løypemaskinene i dag). For å jevne ut de verste skavlene nord for Vinstervatnet ble det laget ei stor harv av fem slike hesteharver. Da traseen var jevnet ut, kjørte de med skisporplogen som laget en fin «kanal» som spor for de blinde skiløperne. I samarbeid med

forsvaret ble det laget en 25 kilometer lang trasé fra Ungdomsherberget på Valdresflye ned til Fjellhammerhytta like nord for Beitostølen. Som siste preparering kjørte beltebilen Muskeg med harva oppå bak fra Ungdomsherberget til Beitostølen. De 80 centimeter breie beltene på Muskeg hadde traverser utformet som et skispor.

Muskeg-beltebilen med harver kjørte først, bak kom weasler fra forsvaret med sporplogen, og bak der igjen hang det 8-10 militære på ski, for da ble det ekstra gode spor for de blinde.

For at spora skulle holde seg best mulig gjennom hele løpet, var følgende oppfordring trykt i programmet til det første Ridderrennet:

«Til publikum i løypa: Skån weaselsporene! Husk at de blinde ikke har noen annen vegviser over høgfjellet enn disse sporene! Hvis dere ønsker å gi løperne råd og vink under løpet, så sørg for at anvisningene blir riktige. Vil dere varsle om en sving til høyre, så si høyre og ikke f.eks. venstre!»

I bortimot ti år, helt fra det første skikurset i 1962, hadde Øystre Slidre idrettslag hovedansvar for løypene, sentrale navn her var Gunnar Skåren, Arne Stangnes og Trygve Windingstad.

1965

Sebu fortsatte å utvikle sporplogen, med jern som var sveiset på under selve plogen som laget spor til ski, samt to kraftige «klumper» bakenfor som presset og formet sporet.

1967

Dette året kom forsvaret med bandvogn BV202N, da hadde Sebu laget en ny variant med kraftigere ploger, og med sporplater bak. Sporskiene under platene var lagd av flattjern som «presset» sporene, slik som vi kjenner patentet i dag. Disse sporene ble ekstra gode og dype, noe Erling mente var spesielt viktig for blinde.

Det ble også laget en sporsetter som var som et trau på ca. 2,5 x 2 meter med doble, 2 meter lange sporski under. Sporskiene var 10 x 10 centimeter i kant og spisse foran. Med så lange sporski var det viktig å kjøre store svinger, og det passet bra for de blinde. Dette «sportrauet» fungerte bra, og det ble lastet med blant annet stein for å lage fastere spor.

Sporene kunne nå lede skiløperen sikkert uten at en kom ut av sporet. I tillegg skulle avstanden mellom skiene være ekstra bredt slik at det var lettere å holde balansen. Disse sporene gjorde det langt lettere å gå på ski for mange funksjonshemmede, ikke bare for blinde.

1968

Nå overtok Forsvaret mer av prepareringen, men Oddvar Sebu fortsatte å utvikle flere varianter av sporleggere. I 1968 laget han ei plate med «høveltenner» under som skar fine spor. Denne ble laget for å trekkes av snøscooter. Høveltennene ble etter hvert byttet ut med sporski som presset fine skispor.

Dette utstyret ble senere videreutviklet og brukt til sporsetting på turrennet Mellerunden, som Oddvar Sebu var med på å starte i 1971.

1970

Da Beitostølen helsesportsenter åpnet 7.november 1970 hadde de denne doble sporleggeren som laget «superspor», dette var en viktig forutsetning for å kunne drive skiopplæring. Alle som på noen måte kunne bevege seg gående fikk prøve seg på ski, og mange av dem gikk faktisk mye bedre i skisporene fordi de slapp å bruke krefter på å løfte og styre beina. Skigåing som del av rehabilitering har siden da vært en åpenbaring for mange!

Denne erfaringen gjøres på nytt, hvert eneste år, under Ridderuken på Beitostølen, av både «nye» og «gamle» deltakere.

Utstyret som ble laget på Sebu-verkstedet var forut sin tid, og måla på sporplogen da var de samme som på utstyret som langt seinere ble tatt i bruk i sporlegging for skikonkurranser både på nasjonalt og internasjonalt plan.

Ridderrennet og de blinde førte også på dette området an i utviklingen. Ridderrennet har satt spor etter seg – spor som også har gått videre ut i verden!

På Beitostølen helsesportsenter står det en liten modell av beltebilen og sporleggingsutstyret. Dette er laget og gitt av Oddvar Sebus sønn Knut. Det er også han som har samlet historien om hvordan dette første sporutstyret ble utviklet.

Som et apropos: Oslo kommune skriver i historien om Frognerseterskogen at den første virkelige sporsetteren ble utviklet i kommuneskogen i 1970-åra!

Til både det første amerikanske «Ski for Light» i 1975 og det første canadiske i 1978 hadde den norske delegasjonen med en beskrivelse av sporplog og sporlegging. I tillegg hadde de med håndbøker i hvordan en skulle trene blinde for å gå ski. Disse var basert på norske kompendier om langrenn generelt, ved Lorns Skjemstad, og langrenn for blinde, ved Inge Morisbak.